

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Izvještaj o socijalnoj uključenosti

Godišnji izvještaj 2017.

Decembar/prosinac 2018.

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Izvještaj o socijalnoj uključenosti BiH Godišnji izvještaj 2017.

Sarajevo, decembar/prosinac 2018.

Sadržaj

Spisak grafikona i tabela	5
Skraćenice	6
UVOD	7
Izvršni sažetak	8
Inkluzivno obrazovanje	10
Zapošljavanje	14
Siromaštvo, socijalna zaštita i ljudska prava	18
Sistem socijalne zaštite u BiH	21

Spisak grafikona i tabela

Grafikon 1: Broj upisanih u školskoj 2017/2018 godini	11
Grafikon 2: Aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u BiH.....	15
Grafikon 3: Zaposleni, nezaposleni i neaktivni u BiH, 2017.	16
Grafikon 4: Potrošnja domaćinstava, 2015 u KM	20
Grafikon 5: Osobe sa poteškoćama prema vrsti poteškoće, BiH	29

Tabela 1: Rano napuštanje škole zemlje kandidati i potencijalni kandidati	11
Tabela 2: Stopa aktivnosti zemalja Jugoistočne Evrope za 2017. godinu	16
Tabela 3: . Stope siromaštva prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva.....	19
Tabela 4: Pokazatelji siromaštva i nejednakosti BiH, 2011 i 2015	19
Tabela 5: Stopa nezaposlenosti mladih osoba 15-24 u zemljama Jugoistočne Evrope za 2017g	27
Tabela 6: Zaposleni invalidi, BiH 2015-2017. godine	30

Skraćenice

APD – Anketa o potrošnji domaćinstva
ARS – Anketa o radnoj snazi
BHAS – Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
BD – Brčko Distrikt
BiH – Bosna i Hercegovina
BDP – Bruto domaći proizvod
DEP – Direkcija za ekonomsko planiranje
EK – Europska komisija
ERP – Program ekonomskih reformi
EU – Europska Unija
EUROSTAT – Statistički ured europskih zajednica
EZ – Europska zajednica
FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine
FDI – Direktna strana ulaganja/investicije
ILO – Međunarodna organizacija rada
KM – Konvertibilna marka
LE – Očekivani životni vijek
MICS - Istraživanje višestrukih pokazatelja
OSI – Osobe sa invaliditetom
PDV – Porez na dodanu vrijednost
RS – Republika Srpska
SSP-Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SZO – Svjetska zdravstvena organizacija
UIS – Institut za statistiku
UN – Ujedinjene nacije
UNDP – Program razvoja Ujedinjenih nacija
UNICEF – Fond Ujedinjenih nacija za djecu
VET – Strukovno obrazovanje i obuka
VM BiH - Vijeće ministara Bosne i Hercegovine
WHO – Svjetska trgovinska organizacija

Uvod

Izveštaj o socijalnoj uključenosti Bosne i Hercegovine za 2017. godinu predstavlja razradu procesa koji omogućava osobama izloženim riziku od siromaštva i socijalne isključenosti da steknu priliku i neophodnu podršku za potpuno učešće u ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu, te da uživaju društveno prihvatljive standarde života i blagostanja primjenjenim u društvu u kojem žive. Socijalno uključivanje kao koncept, osnov je socijalnih politika u zemljama EU, kao i njihove uzajamne koordinacije na nivou EU.

Sam pojam socijalne uključenosti dobio je na važnosti u javnim raspravama o politici EU početkom 1985. g, ali prekretnica je svakako Lisabon 2000 (tzv. Lisabonska strategija) kada je utvrđen desetogodišnji strateški cilj „EU da postane najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija na svijetu zasnovana na znanju, sposobna za održiv ekonomski rast sa više i boljih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom“. U isto vrijeme utvrđen je i instrument za implementaciju Lisabonske strategije, tzv. Otvoreni metod koordinacije (OMC), koji pruža okvir za saradnju unutar i između zemalja članica čije su nacionalne politike usmjerene prema zajedničkim usvojenim razvojnim ciljevima zajednice.

Zemlje članice su se složile da utvrde i promovišu najučinkovitije politike i mjere u području socijalne zaštite i socijalne uključenosti sa ciljem međusobnog učenja i razmjene najboljih iskustava. Do stvarnog pokretanja procesa socijalnog uključivanja došlo je zasjedanjem Evropskog vijeća u Nici 2000.godine kada su usaglašeni sljedeći ciljevi u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti koji su ključne poluge Evropske strategije za socijalnu uključenost:

1. olakšati svima zapošljavanje, te pristup resursima, pravima, robama i uslugama,
2. spriječiti rizik od isključenosti,
3. pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva,
4. pokrenuti sve relevantne organe.

Za praćenje socijalne isključenosti, zemlje EU koriste SILC anketu (eng. Income, Social inclusion and Living Conditions) , dok se u Bosni i Hercegovini koristi Anketa o potrošnji domaćinstava.

Izveštaj o socijalnoj uključenosti za 2017. godinu predstavlja pregled socio-ekonomskih trendova od 2013 do 2017. godine sa akcentom na 2017 godinu. Analize su bazirane na zvaničnim dostupnim podacima od strane domaćih i inostranih izvora. Izvršeno je poređenje glavnih pokazatelja Bosne i Hercegovine sa zemljama jugoistočne Evrope. Nakon izvršnog sažetka gdje su predstavljeni glavni nalazi iz Izveštaja za 2016. godinu, u narednim poglavljima je detaljnije opisno stanje u oblastima iz kojih proizilaze strateških ciljevi inkluzivnog rasta za BiH.

Izvršni sažetak

Prema podacima Agencije za statistiku u 2017. godini jedan od oblika **socijalne zaštite** primalo je ukupno **541.572 korisnika** (bez značajnih polnih razlika), od čega je 127.682 maloljetna korisnika i 413.890 punoljetna korisnika. Broj centara za socijalni rad u BiH, je i dalje ostao 106 centra. Realizacija ključnih mjera koje se provode u okviru implementacije Akcionog plana Reformske agende u 2015-2018. u oblasti socijalne zaštite trebala bi doprinijeti smanjenju broja siromašnih osoba, održivom mirovinskom sistemu, te unaprjeđenju sistema socijalne i dječje zaštite.

U posljednjem Izveštaju Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu, navedeno je da je postignut određeni napredak u pitanjima **ljudskih prava** i manjina. Međutim, potrebna su suštinska unaprjeđenja strateškog, pravnog, institucionalnog i političkog okvira za poštivanje ljudskih prava. To uključuje **slobodu izražavanja** gdje se nastavlja politički pritisak i zastrašivanje novinara, uključujući fizičke i verbalne napade. Nedostatak učinkovite provedbe zakonodavstva za sprječavanje i zaštitu od **rodno zasnovanog nasilja**, posebno nasilja u porodici, i dalje izaziva zabrinutost. Neophodan je sveobuhvatniji i integrisani pristup populaciji **roma** kako bi se potakla njihova socijalna inkluzija. Usaglašavanje Bosne i Hercegovine sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU se tek treba unaprijediti. Kapacitet za upravljanje **migracijama**, posebno u radu sa ranjivim grupama, treba dalje jačati.

Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku, u BiH je **97,2 % stanovništva pismeno**, odnosno znaju čitati i pisati.

U školskoj 2017/2018. godini u BiH ukupno je bila 321 predškolska ustanova sa 25.889 djece. U odnosu na prethodnu školsku godinu **broj predškolskih ustanova je manji za 3,3 %**, broj djece korisnika predškolskih ustanova porastao je za 3,9 %, a broj zaposlenih veći je za 5 %. U 1.817 osnovnih škola u **BiH upisano je 282.946 učenika**, što je u odnosu na prethodnu, 2016/2017 školsku godinu manje za 4.783 učenika, ili 1,7 %.

Prema Anketi o radnoj snazi za 2017 godinu, Agencije za statistiku BiH, u **BiH je bilo 816 000 zaposlenih osoba** i povećan je za 15 000 u odnosu na prethodnu godinu.

Broj nezaposlenih osoba u BiH iznosio je 211 000, **stopa nezaposlenosti na nivou BiH za 2017. godinu iznosila je 20,5%**, dok je u 2016 godini iznosila 25,4% i ima trend smanjenja. Posmatrajući prethodne dvije godine nastavlja se trend smanjenja **broja osoba registrovanih na biroima** za zapošljavanje jer je taj broj u 2017 godini iznosio **510 022 osoba**, dok je u 2016 iznosio 537 568 osoba. I dalje je sve popularniji **trend zapošljavanja u inostranstvu**.

Prema posljednjoj objavljenoj Anketi o potrošnji stanovništva za 2015 godinu, stopa relativnog siromaštva stanovništva bila je manja u odnosu na 2011. godinu (16,9% prema 17,9%).

I dalje su prisutni izazovi u pogledu ranjivih ciljnih skupina. I to: djece, žena, osoba s invaliditetom, Roma, mladih, starijih osoba, izbjeglih i raseljenih osoba. Od 127.682 maloljetna korisnika socijalne zaštite u 2017 godini, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite čiji je razvoj ometen porodičnim prilika u 2017 godini je iznosio 8.018 korisnika, dok je broj maloljetne djece sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju iznosio je 15.103 maloljetnih. Broj mentalno nedovoljno razvijenih lica iznosio je 4.060 korisnika, sa kobinovanim smetnjama 4.833 maloljetna korisnika, dok je broj maloljetnih korisnika koja su sklona vršenju krivičnih djela iznosio 2.675.

Procenat žena bez obrazovanja je više od četiri puta veći nego kod muškaraca. 9% žena od 16 i više godina, nema obrazovanja, dok taj procenat kod muškaraca iznosi 2%. Ta razlika je izražena i kod žena u starijoj dobi. Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku BiH nakon 64 godine, procenat neobrazovanih lica je 6,3% kada su u pitanju muškarci i 29,7% kada su u pitanju žene. Dalje, među ženama starosti preko 74 godine, njih 43,8% nema nikakav stepen obrazovanja, dok je kod muškaraca ta vrijednost daleko manja i iznosi 10%.

Prema Anketi o radnoj snazi za 2017 godinu **stopa nezaposlenosti starosnih skupina, bila je najviša među mladim osobama** dobi od 15 do 24 godine i iznosila je 45,8 posto, i to: 43,1 posto za muškarce i 51,4 posto za žene.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, u decembru 2017. godine broj penzionera je bio 412. 539 penzionera (za 3.204 više nego u 2016. godini) , dok je prosječna penzija iznosila 371,59 KM (2016 godine iznosila je 368,93 KM).

U Republici Srpskoj, broj korisnika penzije je takođe u stalnom porastu. Ukupan broj korisnika prava na penziju sa 31.12.2017 godine **u Republici Srpskoj je bio 260.580 korisnika** (2.971 više nego u 2016.), dok je broj osiguranika 300.202 osiguranika (za 7.391 više nego u 2016. godini).

Prema statističkim podacima za 2017 godinu, **46.686 punoljetnih invalida su bili korisnici socijalne zaštite**, dok je taj broj u 2016. godini iznosio 45.361 korisnika. Najveći broj spada u kategoriju fizički invalidnih osoba, kojih je prema posljednjim podacima Agencije za statistiku za 2017 godinu bilo 18.619 osobe i taj broj je takođe povećan u odnosu na u 2016. godinu, kada je bilo 16.723 osoba. Ovaj pokazatelj je u stalnom porastu, iz godine u godinu.

Kod maloljetnih osoba, prema zadnjim statističkim podacima za 2017 godinu, **2.639** je fizički invalidnih osoba i najviše ih je u kategoriji uzrasta od 7-14 godina, njih 910, sa približno istom polnom zastupljenošću. I došlo je do neznatnog smanjenja u odnosu na 2016. godinu

Iako su izdvajanja za korisnike po mnogim pokazateljima u blagom padu, BiH se i u 2017. godini suočavala s brojnim ozbiljnim i urgentnim socijalnim izazovima, koji se moraju rješavati kroz poboljšanje sistema socijalne zaštite i socijalne inkluzije, izmjenu zakonodavstva, izradu jedinstvenog registra korisnika socijalnih naknada i izjednačavanje prava iste vrste, različitih kategorija osoba s invaliditetom kako bi se postigla bolja ciljanost socijalnih transfera.

U Bosni i Hercegovini tokom 2017. godine registrovano je 29.158 živorođene djece što u odnosu na 2016. godinu pokazuje pad broja živorođenih za 0,40%. U 2017 godini u BiH je umrlo je 36.336 lica, što u odnosu na 2016. godinu pokazuje rast broja umrlih za 2,27%.

Prema posljednjom saopštenju Agencije za statistiku BiH, Demografija i socijalne statistike – statistika nacionalnih zdravstvenih računa, od 09.07.2018. godine, navedeno je da su **ukupni izdaci u zdravstvu u BiH za (posljednju obrađenu) 2016. godinu iznosili 2 milijarde 759 miliona KM**, od čega su 71% bili javni, a 29% privatni izdaci.

Inkluzivno obrazovanje

Započinjanje reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini 2002. godine značilo je i započinjanje promovisanja inkluzivnog obrazovanja u zemlji. Ratifikacija relevantnih međunarodnih dokumenata dovela je do uvođenja državnog okvira za politike i procedure inkluzivnog obrazovanja, ali je usaglašavanje zakona teklo sporo i otežano zbog kompleksnosti struktura koje donose odluke u BiH. Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva da škole trebaju prihvatiti svu djecu bez obzira na njihove fizičke, intelektualne, socijalne, emocionalne, jezičke ili druge osobine. Ovo se naročito odnosi na djecu sa onesposobljenjima ili nadarenu djecu, djecu koja žive na ulici i djecu koja rade, djecu iz udaljenih ili nomadskih populacija, djecu koja pripadaju jezičkim, etničkim ili kulturnim manjinama, kao i djecu iz drugih ugroženih ili marginaliziranih područja ili kategorija.

UNESCO definiše inkluzivno obrazovanje kao obavezu škole da omogući obrazovanje svoj djeci, kroz uočavanje i razumjevanje različitih potreba na individualnom nivou, posebno za one sa smetnjama u razvoju ili iz ugroženih grupa. Termin djeca s poteškoćama u razvoju obuhvaća svu djecu koja odstupaju od prosjeka. U bh obrazovnom kontekstu nije pravno definisan termin djeca s poteškoćama u razvoju. Pod ovim terminom najčešće se podrazumjevaju djeca sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju, sa slušnim i vidnim oštećenjima, sa govornim poteškoćama, tjelesnim oštećenjima, sa poteškoćama u učenju, sa poremećajima u ponašanju i sa hroničnim oboljenjima¹

Nažalost, inkluzija ove najranjivije kategorije našeg društva, ostaje na marginama nekih drugih procesa. Nekoliko analiza u zadnjih osam godina koje su problematizirale ovo pitanje, pokazuje da su učinjeni minimalni koraci u implementaciji Povelje o pravima djeteta koja uključuje integralno pravo na obrazovanje, dakle bez obzira na psiho-fizičke mogućnosti djeteta.

Od 127.682 maloljetnih korisnika socijalne zaštite u 2017 godini, lica sa smetnjama u psihickom i fizickom razvoju bilo je 15.103 (pri čemu prednjače muški) i taj broj je približni isti u zadnjih pet godina.²

Obrazovanje ima značajnu ulogu u procesu socijalnog uključivanja. Obrazovanjem se pojedinac osposobljava za uključivanje na tržište rada što omogućava finansijsko osamostalivanje odnosno ekonomsku neovisnost. Tako se pojava siromaštva sprječava, a ujedno postiže bolji kvalitet života. Postoje mnogi faktori rizika od socijalne isključenosti koji su direktno povezani sa obrazovanjem, gdje su najčešći uzroci loše materijalno stanje u porodici i nezadovoljavajuća sistemski rješenja za različite nivoe obrazovanja. Dodatni faktori rizika za isključenost u obrazovanju su zdravstveni problemi, fizički ili mentalni nedostaci te pripadnost manjinskim grupama (poput Roma), kao i povratnicima u određeno područje ili regiju. Obrazovanje bi trebalo imati za cilj osposobljavanje za samostalno učenje i snalaženje u društvu odnosno jačanje konkurentnosti pojedinca na tržištu rada. Bez stečenih kvalifikacija nije se moguće zaposliti, čime se povećava rizik zapadanja u začarani krug neobrazovanosti, nezaposlenosti i siromaštva. Praćenje realizacije inkluzije u obrazovanju podrazumijeva prepoznavanje primjera dobre prakse ali i barijera i teškoća sa kojima se njihovi akteri susreću.

Prema podacima UNESCO Instituta za statistiku (UIS) pokazuju da ima oko 262 miliona *adolescenata i mladih (između 6 i 17 godina) od kojih je svaki peti van škole*. Ovaj omjer je još veći u zemljama sa niskim i nižim srednjim prihodima, gdje je svaki treći adolescent ili mladi van škole.

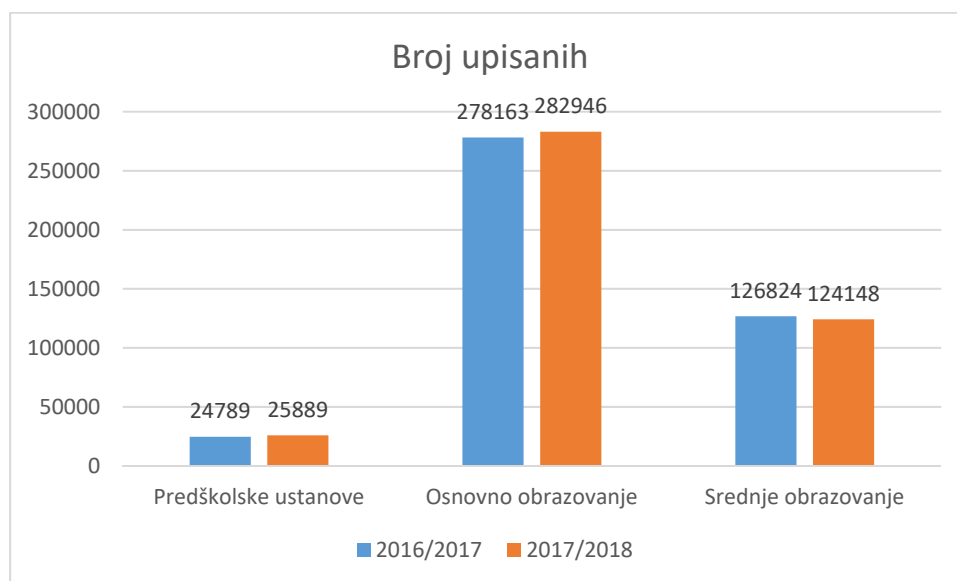
U školskoj 2017/2018. godini u BiH ukupno je bila 321 predškolska ustanova sa 25.889 djece. U odnosu na prethodnu školsku godinu broj predškolskih ustanova je manji za 3,3 %, broj djece korisnika

¹ https://www.unicef.org/bih/ba/media_7115.html

² Socijalna zaštita 2012 – 2017, Agencija za Statistiku BiH

predškolskih ustanova porastao je za 3,9 %, a broj zaposlenih veći je za 5 %. U 1.817 osnovnih škola u BiH upisano je 282.946 učenika, što je u odnosu na prethodnu, 2016/2017 školsku godinu manje za 4.783 učenika, ili 1,7 %. U školskoj 2017/2018. godini u nastavni proces bilo je uključeno 23.978 nastavnika, a od toga 17.253 žene ili 72 %. Što se tiče upisa u srednje škole u istoj školskoj godini, u 311 srednjih škola upisano je 124.148 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje 2.676 učenika, ili 2,1 %. U školskoj 2017/2018. godini u nastavni proces bilo je uključeno 12.591 nastavnika, a od toga 7.721 žena ili 61,3%. Iz navedenih pokazatelja može se zaključiti da je nastavljen trend smanjenja upisa učenika u predškolskim, osnovnim i srednjoškolskim ustanovama. ³

Grafikon 1: Broj upisanih u školskoj 2017/2018 godini

Prema zadnjim podacima o ranom napuštanju obrazovanja, u BiH 2017. godine 5,1% osoba od 18-24 godine ima najviše dva razreda srednje škole, istovremeno u EU28 ta stopa iznosi 10,6%⁴. Cilj strategije EU 2020 je da prosjek bude 10%. Stopa ranog napuštanja škole u 2017 godini je bila veća kod muškaraca i iznosi 5,3% dok je kod žena ta stopa 4,8%.

Tabela 1: Rano napuštanje škole zemlje kandidati i potencijalni kandidati

Država/Godina	2013	2014	2015	2016	2017
Crna Gora	5,1	5,1	5,7	5,5	:
BJR Makedonija	11,4	12,5	11,3	9,9	:
Albanija	30,6	26,0	21,3	19,6	:
Srbija	8,9	8,5	7,5	7,0	:
Turska	37,6	38,3	36,7	34,3	:
Bosna i Hercegovina	6,7	5,8	5,2	4,9	5,1
Kosovo	18,4	16,5	14,5	12,7	:

Izvor:EUROSTAT

Djeca najčešće napuštaju školu kada nemaju dovoljno interesa za obrazovanje ili motivaciju za učenje, kada im nedostaje podrška njihovih roditelja ili osjećaj sigurnosti unutar porodice i oni su skloniji nasilnom ponašanju od svoje generacije iz opće populacije i imaju lošiju sliku o sebi. Djeca koja napuste školu dolaze iz socijalno ugroženih porodica čiji roditelji nisu obrazovani, nezaposleni su i nemaju osnovna

³ Saopštenje Agencije za statistiku – Demografija i socijalne statistike, od 31.10.2018 sa korekcijom od 12.11.2018. godine.

⁴ *Early school leavers*, EUROSTAT.

finansijska sredstva, a žive daleko od škole. Porodice u kojima roditelji ne smatraju obrazovanje važnim, takođe predstavljaju faktor koji utječe na dijete da ne razvije svijest o značaju obrazovanja. Dalje, djeca s poteškoćama u razvoju, djeca bez roditeljske zaštite i romska djeca takođe su izložena ovom riziku.

Napuštanju škole, posebno među ranjivim grupama, doprinose visoki troškovi formalnog i neformalnog obrazovanja, nedostatak pouzdanih podataka o napuštanju škole te slabi zagovarački kapaciteti organizacija civilnog društva da se uključe u promociju osnovnog prava na obrazovanje za svu djecu.

Najugroženije kategorije djece po pitanju pristupa obrazovanju su djeca sa posebnim potrebama, djeca povratnici, djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe i djeca Romi.

Djeca s posebnim potrebama, tačnije, djeca koja imaju poteškoća u razvoju ili boluju od hroničnih bolesti, te su zbog toga osuđena na boravak u bolnici ili kod kuće, predstavljaju grupe djece koja ponekad ili ne upisuju ili napuštaju osnovno obrazovanje. Školu ponekad nisu u mogućnosti da pohađaju djeca povratnici zbog lošeg materijalnog stanja, geografske dostupnosti škole, te u nekim slučajevima zbog jezika na kojem se obrazuju, a koji nije njihov maternji. Djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe, također, u velikom procentu napuštaju srednjoškolsko obrazovanje. Izdvajanja države za pomoć takvim porodicama su neznatna, a, prema nekim procjenama, za jednu godinu školovanja u srednjoj školi potroši se između dvije i tri hiljade konvertibilnih maraka. Porodice u kojima su roditelji nezaposleni, ili samo jedan roditelj radi, imaju niska primanja i ne mogu obezbijediti ova sredstva, a samim tim nisu u mogućnosti djeci omogućiti nastavak školovanja.

Savjet ministara BiH je na 108. sjednici, održanoj 19. 7. 2017. godine usvojilo Izvještaj o provođenju revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma za školsku 2015/2016. godinu⁵.

U Izvještaju je između ostalog navedeno da su u školskoj 2015/2016. godini nadležna ministarstva obrazovanja, nastavila sa sistematskom edukacijom roditelja romske djece o obavezni uključivanja njihove djece u obavezno osnovnoškolsko obrazovanje, o važnosti programa vezanih za rani rast i razvoj, edukaciji nastavnog kadra, roditelja i učenika o ljudskim pravima i pravima djeteta, kao i stereotipima i diskriminaciji prema Romima i njihovom prevazilaženju. Određeni napredak u provođenju RAP-a BiH o obrazovnim potrebama Roma u odnosu na prethodnu školsku godinu postignut je u provođenju mjere koja se odnosi na uključenost romske djece u vrtiće, odnosno obdaništa, jer je u školskoj 2015/2016. godini uključeno 81 romsko dijete u 12 lokalnih zajednica, a u 3 lokalne zajednice im je omogućilo besplatan boravak. Iako je ovaj broj romske djece koja su uključena i dobila besplatan boravak u vrtićima/ obdaništima još uvijek simboličan on predstavlja napredak u odnosu na prethodne školske godine. Primjera radi u prethodnoj školskoj godini bilo je uključeno 24 romske djece, a samo je za njih 12 omogućen besplatan boravak.

Preduzimanje različitih stimulativnih mjera kojim bi se pospješilo redovno pohađanje nastave za romsku djecu predstavlja određeni napredak u odnosu na prethodnu školsku godinu što je rezultiralo većim prosjekom ocjena romske djece od I do IV razreda jer je prosječna ocjena u izvještajnoj školskoj godini bila 3,04 (za drugu djecu 4,19), a u prethodnoj školskoj godini prosječna ocjena je bila 2,88, (za drugu djecu 4,19). Napredak nije postignut u uključenosti romske djece u obavezno osnovno obrazovanje jer je ukupan broj romske djece uključene u obavezno osnovno obrazovanje u školskoj 2015/2016. godini 1.842 učenika (1.031 muških + 811 ženskih). Ovaj podatak ukazuje na pad uključenosti romske djece u redovno osnovno obrazovanje u odnosu na prethodnu školsku godinu kad je uključenost bila 2.051 učenik.

⁵ http://www.mhrr.gov.ba/PDF/djeca/Narativni%20Izvještaj_usvojen%20na%20vijecu%20ministara.pdf

Vjerovatnim razlogom manjeg broja romske djece koja su uključena u osnovno obrazovanje, kao što su i navela ministarstva obrazovanja, mogu se smatrati migracije romskog stanovništva, odnosno odlazak u inostranstvo.⁶

U Izveštaju Evropske komisije za BiH, za 2018 godinu kao jedan od ključnih nalaza je neophodan sveobuhvatniji i integrisani pristup populaciji Roma kako bi se potakla njihova socijalna inkluzija.⁷

Socio-ekonomska slika zemlje može se dopuniti analizom nivoa obrazovanja stanovništva, što opet, zavisi od starosne strukture. Sa starošću se povećava i broj lica bez stepena obrazovanja. Iz analize po geografskim područjima Agencije za statistiku⁸ se vidi da u Republici Srpskoj ima 6,2% lica od 16 i više godina koji su bez stepena obrazovanja, dok u Federaciji Bosne i Hercegovine taj procenat iznosi 5,4%, a u Brčko Distriktu 5,1%. U Republici Srpskoj je 20,2% starijih lica (65 i više godina) bez stepena obrazovanja, dok taj broj u Federaciji BiH iznosi 19,9%. Završenu osnovnu školu ima 30,5% lica sa 16 godina i više, dok 53,8% lica sa 18 godina i više imaju diplomu srednje škole. Što se tiče viših nivoa obrazovanja, 3,6% lica od 20 godina i više imaju višu školu – prvi stepen fakulteta ili VKV, dok 9,2% stanovništva starosti najmanje 23 godine, ima fakultetsku diplomu. U BiH je 97,2 % stanovništva pismeno, odnosno znaju čitati i pisati.

Važan je značaj socijalne inkluzije na cjelokupno društvo i jedan od ključnih pravaca djelovanja treba biti potpuno inkluzivno obrazovanje. To znači da djeca koja imaju razvojne poteškoće se ne odvajaju u posebne škole, već da obrazovanje stižu sa vršnjacima. Ta praksa je dobra kako za djecu s poteškoćama, tako i za onu koja nemaju poteškoće, jer ih uči kako da budu saosjećajniji, otvoreniji i u prilici da vide da se i druga djeca trude, uče i stižu znanja. Potrebna je bolja koordinacija između djece, roditelja, učitelja, direktora, donosioca odluka i zakonskih akata a na različitim nivoima vlasti. Djeci sa poteškoćama u razvoju je potrebna sveobuhvatna i fleksibilna podrška s ciljem ravnopravnog učestvovanja u društvu sa drugom djecom. U Bosni i Hercegovini, na nivou regulatornog okvira, ostvaren je značajan napredak, ali se djeca sa poteškoćama i dalje svakodnevno suočavaju sa značajnim preprekama u pristupu raspoloživim i kvalitetnim uslugama.

Uključivanje i jaka saradnja svih relevantnih faktora kako bi se svojoj djeci u Bosni i Hercegovini, posebno najranjivijima, pružile fer šanse, adekvatna zaštita, priznanje i ohrabrenje da učestvuju na osnovu svojih neprocenjivih sposobnosti treba da bude zajednička misija svake osobe u Bosni i Hercegovini.

Jedan od najbitnijih zaključaka najnovije analize stanja, koje su proveli UNICEF i World Vision International, je da djeca nisu projekat, da nisu trošak, nego investicija i to je jedna od glavnih poruka za buduće zagovaranje obezbjeđenja redovnih resursa za ostvarenje prava svakog djeteta na jednake šanse.

---

⁶ Izveštaj o provođenju Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma, za školsku 2015./2016. godinu.

⁷ <http://europa.ba/?p=56271>

⁸ Anketa o potrošnji domaćinstva 2015, Agencija za statistiku BiH.

Zapošljavanje

Glavna karakteristika tržišta radne snage u Bosni i Hercegovini u zadnjoj deceniji je i dalje visoka stopa neaktivnosti, nezaposlenosti, a posebno dugoročne nezaposlenosti. Aktivne politike zapošljavanja na tržištu radne snage, iako bilježe pozitivan trend, zahtijevaju evaluaciju njihove efikasnosti i održivosti na duži vremenski period. Generalno unaprijeđenje sistema zapošljavanja u BiH bi trebalo da prati globalne trendove tržišta rada gdje se fokus sa nivoa obrazovanja pomjera na posjedovanje vještina.

Službe za zapošljavanje od entitetskih do kantonalnih nivoa vlasti, te Brčko Distrikta iako nude obuke za sticanje određenih vještina koje bi trebalo povećati konkurentnost pojedinca na tržištu rada, ne vode evidenciju nezaposlenih lica prema vještinama već prema nivou obrazovanja. Analogno tome, većina poslodavca prilikom konkursnih procedura navodi neophodne vještine koje je potrebno posjedovati za obavljanje određenog radnog mjesta.

Regionalna komparacija osnovnih indikatora tržišta rada pokazuje da u BiH treba posebnu pažnju posvetiti povećavanju stope zaposlenosti i smanjenju stope nezaposlenosti kroz multidisciplinarni pristup, budući da se radi o strukturnoj nezaposlenosti.

Regionalno posmatrano najveću stopu zaposlenosti za 2017 godinu, imala je Albanija 57%, dok je najmanju imalo Kosovo* 29,8%, a za njim je odmah Bosna i Hercegovina sa 33,9%.⁹

Prema Anketi o radnoj snazi za 2017 godinu, Agencije za statistiku BiH, u BiH je bilo 816 000 zaposlenih osoba i povećanje za 15 000 u odnosu na prethodnu godinu.¹⁰

Stopa zaposlenosti mladih (15-24 godine) za 2017 godinu iznosila je 17,6%, dok je u 2016 godini iznosila 13,8%, a u 2015 godini 12,1%. Ako posmatramo starosni interval od 25-49 godine stopa zaposlenosti ove kategorije iznosi 58,1% za 2017 godinu, dok je za 2016 godinu iznosila 54,1%, a za 2015 godinu je iznosila 53,9%. Od ukupnog broja zaposlenih 66,2% osoba je zaposleno sa srednjim stručnim obrazovanjem, a 16,8% sa nekim od oblika visokog stručnog obrazovanja (fakultet, magistarski, doktorat), dok je sa osnovnom školom i manje zaposleno 17,0%. Posmatrajući strukturu zaposlenih u BiH prema područjima djelatnosti u 2017 godini 18,9% ih je zaposleno u sektoru poljoprivrede, 29,5% u nepoljoprivrednom, odnosno industrijskom sektoru i najveći procenat je u uslužnim djelatnostima i iznosi 51,6%.¹¹

Broj nezaposlenih osoba u BiH iznosio je 211 000, **stopa nezaposlenosti na nivou BiH za 2017. godinu iznosila je 20,5%**, dok je u 2016 godini iznosila 25,4% i ima trend smanjenja. Prema polu, nezaposlenost je više zastupljena kod žena i iznosi 23,1% i smanjena za 6,9 % u odnosu na 2016 godinu. Nezaposlenost kod muškaraca u 2017 godini iznosi 18,9 % i takođe je smanjena u odnosu na 2016 godinu, kada je iznosila 22,5%.¹²

U pogledu nezaposlenosti, najveći problem u BiH je što je nezaposlenost strukturne prirode. To znači da najveći udio predstavljaju osobe koje su nezaposlene više od godinu dana. Najveću stopu nezaposlenih imaju osobe koje imaju završenu srednju školu 73,4 %.

⁹ <https://www.rcc.int/seeds/results/1/see2020-progress-tracker>

¹⁰ Anketa o radnoj snazi 2017, Agencija za statistiku BiH

¹¹ Anketa o radnoj snazi 2017, Agencija za statistiku BiH

¹² Anketa o radnoj snazi 2017, Agencija za statistiku BiH

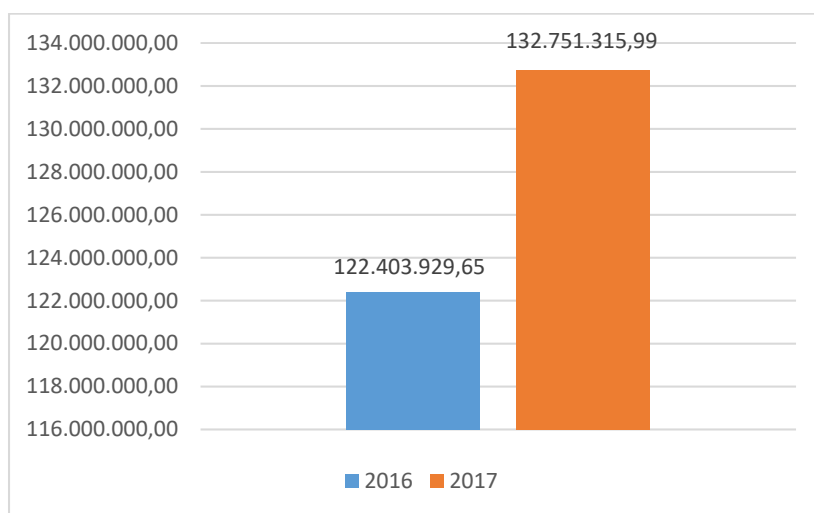
Posmatrajući prethodne dvije godine nastavlja se trend smanjenja broja osoba registrovanih na biroima za zapošljavanje jer je taj broj u 2017 godini iznosio 510 022 osoba, dok je u 2016 iznosio 537 568 osoba.¹³

Velika razlika između anketno nezaposlenih i nezaposlenih osoba koje su registrovani u biroima za zapošljavanje ukazuje na postojanje sive ekonomije ali i dodatno otežava vođenje **aktivnih politika zapošljavanja**.

Akcioni plan za realizaciju za realizaciju prioriteta BiH za pristupanje EU predviđa mjeru „Hitno provesti aktivne mjere zapošljavanja za rješavanje visoke stope nezaposlenosti, posebno nezaposlenosti mladih, i pružiti efikasnu podršku onima koji traže posao“.

Podaci o aktivnim politikama zapošljavanja u BiH nisu konsolidovani. Jedini dostupni podaci o aktivnim politikama su oni koji se sprovode putem biroa za zapošljavanje.

Grafikon 2: Aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u BiH

Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH

Prema dostavljenim podacima Agencije za rad i zapošljavanje BiH za aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u BiH utrošeno je 132.751.315,99 KM uz 2017 godini, dok je taj iznos u 2016 godini bio 122.403.929,65 KM. Na podršku zapošljavanju i rehabilitaciji kao jednoj od aktivnih politika zapošljavanja, izdavajalo se najviše novca u 2017 godini i to: u Federaciji BiH oko 36 miliona KM (oko 30 miliona u 2016.), u Republici Srpskoj 5 miliona KM (oko 7,5 miliona u 2016) i Brčko Distriktu 880 hiljada KM (u 2016 godini oko 700 hiljada). Ova mjera zapošljavanja fokusirana je najviše na sufinansiranje za prvi posao.

Slijedeća „najpopularnija“ mjera zapošljavanja je mjera za start-up preduzetništvo i to: u Federaciji BiH oko 15 miliona KM (oko 10 miliona u 2016.), u Republici Srpskoj 3,6 miliona KM (oko 3,5 miliona u 2016) i Brčko Distriktu oko 500 hiljada KM za 2016 godinu.

U 2017. godini 15.341 nezaposlenih osoba je bilo obuhvaćeno aktivnim politikama zapošljavanja, dok je taj broj u 2016 godini iznosio 13.569 osobe.

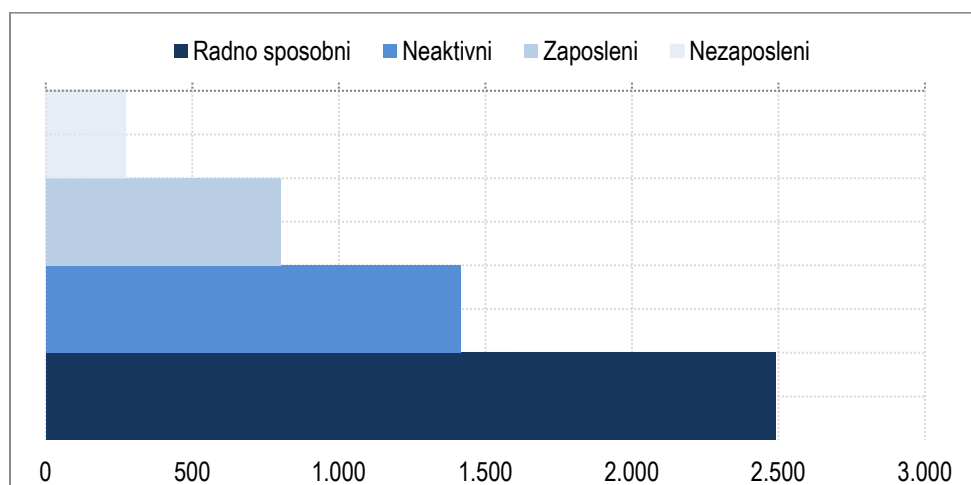
U BiH je i dalje sve popularniji **trend zapošljavanja u inostranstvu**. Jedinstvena statistika o ovome ne postoji, ali postoje podaci kojima raspolaže Agencija za rad i zapošljavanje BiH.

¹³ Podaci Agencije za rad i zapošljavanje BiH

Trenutno su na snazi dva ugovora koje BiH putem Ministarstva civilnih poslova BiH i Agencije za rad i zapošljavanje BiH ima zaključene sa Slovenijom i Njemačkom, te se očekuje implementacija ugovora sa državom Katar. Od 2013. godine do kraja 2016. godine u Sloveniji je zaposleno 10.831 osoba (oko 70% su osobe od 30-45 godina), dok je prema dostavljenim podacima Agencije za rad i zapošljavanje BiH, taj broj u 2017. godini iznosio 9.923 radnika. Najviše se traže vozači, ali i ostali radnici sa srednjom stručnom spremom. U Njemačkoj u istom periodu zaposleno je 3.108 njegovatelja preko Agencije za rad i zapošljavanje a oko 60% su osobe od 20-30 godina. U Saveznoj Republici Njemačkoj u 2017. godini ukupno je zaposlen 851 radnik. Sa Slovenijom postoji odredba u ugovoru da osoba mora biti evidentirana u zavodu za zapošljavanje minimum 30 dana, dok sa SR Njemačkom taj uslov ne postoji.

Takođe, za BiH je i dalje karakterističan visok udio **neaktivnog stanovništva**. U 2017 godini broj neaktivnih je i dalje visok i iznosio je oko 1.381.000. Ovaj broj ima trend smanjenja jer je 2016 godine iznosio oko 1.415.000, a 2015 godine 1.443.000 neaktivnih. Od 1.381.000 neaktivnih osoba, 550.000 su muškarci, a 831.000 čine žene. Prema obrazovnoj strukturi, najviše neaktivnih je sa osnovnom školom i manje i taj broj iznosi 743.000, sa srednjom školom je 573.000 neaktivnih, a sa višom školom, visokom, magisterijem ili doktoratom je 65.000 neaktivnih.¹⁴

Grafikon 3: Zaposleni, nezaposleni i neaktivni u BiH, 2017.

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2017

Prema godišnjem izvještaju o implementaciji Strategije Jugoistočne Evrope 2020, stopa aktivnosti zemalja Jugoistočne Evrope za 2017 godinu je najveća u Albaniji gdje iznosi 66,80 %, dok su najmanje u Bosni i Hercegovini i Kosovu sa skoro istim procentima, koji iznose 42,60 %, odnosno 42,80 %.¹⁵

Tabela 2: Stopa aktivnosti zemalja Jugoistočne Evrope za 2017. godinu

	2015	2016	2017
Albanija	64,20	66,20	66,80
Bosna i Hercegovina	44,10	43,10	42,60
Kosovo*	37,60	38,70	42,80
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	57,00	56,50	56,80
Crna Gora	53,70	54,50	54,70
Srbija	51,60	53,30	54,00

Izvor: SEE2020

Tržište rada u BiH i dalje se suočava sa brojnim izazovima. Ne postoji sistem monitoringa potražnje i ponude za radnom snagom što dodatno otežava upravljanje sa aktivnim politikama zapošljavanja kao i

¹⁴ Anketa o radnoj snazi 2017, Agencija za statistiku BiH

¹⁵ <https://www.rcc.int/seeds/results/1/see2020-progress-tracker>

sa usklađivanjem obrazovanja i tržišta rada. Da bi se aktivne politike adekvatno planirale neophodno je da se zavodi za zapošljavanje „oslobode“ od socijalnih politika.

Takođe, neophodna je reforma mehanizama povezanosti obrazovnog sistema i tržišta rada. Kao početni korak rješavanja ove problematike. Potrebno je izraditi sveobuhvatnu analizu tržišta rada s ciljem pronalaženja efikasnijih mjera za zapošljavanje. Isto tako povećati razvoj saradnje i razmjenu iskustava, kao i primjera dobre prakse sa zemljama iz okruženja. U skladu sa direktivom Evropske unije o zapošljavanju, posebnu pažnju dati zapošljavanju marginaliziranih i teško zapošljivih kategorija, kao i promovisanju socijalnog dijaloga. Osobe sa invaliditetom su i dalje posebno diskriminisane na tržištu rada jer i pored izdvajanja na aktivne politike zapošljavanja, one nemaju svugdje omogućen fizički pristup poslu radi neprilagođenosti infrastrukture (trotoari, javni prevoz, razni objekti i javne ustanove). Nedostatak radnih mjesta koja bi apsorbirala ponudu radne snage i dalje ostaje jedan od ključnih problema.

Prema anketnim rezultatima Balkan barometra Jugoistočne Evrope 2018, procenat obuka koje su poslodavci finansirali ili organizovali za svoje osoblje, uključujući bilo kakvu neformalnu obuku na poslu (osim obuke propisane zakonom), najniži je do sada i iznosi 37% u 2017. godini. Pružena mogućnost za obuke u 2016 godini kao i u 2015 godini iznosila je 42%, dok će 56% anketiranih kompanija u Bosni i Hercegovini najvjerovatnije pružiti mogućnosti obuke za svoje zaposlene.

Važnost koja se stalno postavlja, je da učenje ima tendenciju rasta sa veličinom preduzeća. Medjunarodno aktivne firme mnogo su više zainteresovane za poboljšanje njihovog učinka kroz ulaganje u inovacije, odnosno i kroz obuku osoblja i razvoj. Ovo važi i za preduzeća sa stranim kapitalom, kao i za obrazovne, umjetničke i naučne institucije. Takođe, anketirani menadžeri doveli su u pitanje spremnost njihovog osoblja da steknu nove vještine i kvalifikacije. Taj procenat spremnosti u 2017 godini je iznosio 59% , dok je taj procenat spremnosti u 2016 godini iznosio 67%. To se u velikoj mjeri može pripisati velikim fluktuacijama unutar pojedine ekonomije. ¹⁶

---

¹⁶ Balkan Barometar 2018

Siromaštvo, socijalna zaštita i ljudska prava

Siromaštvo

Jedan od strateških ciljeva identificiranih Strateškim okvirom za BiH je: Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost. Ispunjenje ovog cilja u narednom trogodišnjem periodu za rezultat bi imalo poboljšanje položaja ranjivih grupa koje čine: osobe sa invaliditetom, Romi, povratnici i interno raseljene osobe, obitelji sa dvoje i više djece, starije osobe, nezaposleni, niskokvalificirani radnici, žene, mladi i djeca. Također, Agenda 2030 je od svojih 17 postavljenih ciljeva prvi i drugi cilj se izravno odnose na smanjenje siromaštva i iskorijevanje gladi u svijetu.

Ugroženost siromaštvom u BiH široko je rasprostranjena među stanovništvom, a siromašni su heterogena grupacija, tako da čak i tipično domaćinstvo snosi osjetan rizik zapadanja u siromaštvo. Ispod linije siromaštva najčešće su: djeca, osobe sa niskim nivoom obrazovanja, stari i iznemogli, te ruralno stanovništvo.

Siromaštvo nije prevashodno problem nezaposlenih, raseljenih, invalida, ili porodica poginulih u ratu. Ove grupe zajedno čine manje od polovice siromašnih.

Sistemi socijalne zaštite u entitetima su osnovni instrument, kojim društvo nastoji pomoći građanima u stanju socijalne potrebe. Mada sve kategorije korisnika socijalne pomoći nisu jednako zastupljene među siromašnima, ograničeni resursi i još neprilagođen zakonski okvir, zajedno sa potrebama za socijalnom zaštitom, dovode do oštrog pada mogućnosti postojećih sistema socijalne zaštite da udovolje tim potrebama, što predstavlja dodatni faktor povećanja ugroženosti životnog standarda korisnika socijalne pomoći. Sasvim nedovoljna sredstva, koja su se u budžetima na svim nivoima vlasti mogla odvojiti za socijalnu, odnosno dječju zaštitu po ovom konceptu, nameću radikalniju reformu zakona u ovim oblastima.

Prema posljednjoj objavljenoj Anketi o potrošnji stanovništva za 2015 godinu¹⁷, stopa relativnog siromaštva stanovništva bila je manja u odnosu na 2011. godinu (16,9% prema 17,9%). Prosječna mjesečna potrošnja po domaćinstvu bila je u prosjeku za 149,85 KM manja u odnosu na 2011. godinu.

U 2015. godini preko 500.000 stanovnika, odnosno 170.000 domaćinstava, živjelo ispod praga relativnog siromaštva. Mjesečni prag relativnog siromaštva¹⁸ za jednočlano domaćinstvo u Bosni i Hercegovini u 2015. godini bio je 389,26 KM. Prag siromaštva za dvočlano domaćinstvo bez djece bio je 583,89 KM mjesečno, a za četveročlano domaćinstvo sa dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina bio je 817,45 KM mjesečno. Ovaj izračun je izvršen na osnovu ekvivalentne potrošnje domaćinstava koja je smanjena kao i njena medijana, pa je time i prag siromaštva smanjen u poređenju sa 2011. godinom. Vrijednosti Ginijevog koeficijenta i kvintilnog omjera potrošnje stanovništva, ostale su nepromijenjene u odnosu na 2011. godinu pa se može zaključiti da je distribucija potrošnje među domaćinstvima ostala ista.¹⁹

Siromaštvo u BiH najčešće se mjeri indikatorima vezanim za potrošnju dok se višedimenzionalnost siromaštva posmatra kroz zdravstvo, obrazovanje, mogućnost zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite.

¹⁷ Saopštenje Agencije za statistiku BiH, Demografske i socijalne statistike – Anкета o potrošnji domaćinstva za 2015 godinu od 28.07.2017. godine

¹⁸ Relativna linija siromaštva (prag siromaštva) je definisana iznosom jednakim 60% medijane ekvivalentne potrošnje domaćinstava. Za izračun ekvivalentne veličine domaćinstava, mjerene brojem odraslih osoba, korištena je modifikovana OECD skala ekvivalencije.

¹⁹ Saopštenje Agencije za statistiku BiH, Demografske i socijalne statistike – Anкета o potrošnji domaćinstva za 2015 godinu od 28.07.2017. godine

Na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH²⁰, stopa siromaštva starih (65+) te djece (<15godina), je veća od prosječne za zemlju. Stopa siromaštva starih iznosi 19,6%, a udio djece koja žive u domaćinstvima koja su relativno siromašna je 18,7%.

Prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva, u najvećem riziku od siromaštva su domaćinstva u kojima je nosilac domaćinstva nesposoban za rad (38,5%), a najmanja je kada je nosilac domaćinstva zaposlen 11,6% .

Tabela 3: . Stope siromaštva prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva

Status u zaposlenju nosioca domaćinstava	Broj siromašnih domaćinstava	Stopa siromaštva (%)
Zaposleni	47.955	11,6
Nezaposlen ili traži prvo zaposlenje	23.384	26,2
Domaćica	19.782	18,0
Nesposoban za rad	14.399	38,5
Penzioner	60.487	16,3
Ostalo	(4.612)	(32,9)
Ukupno	170.619	16,5

Izvor: BHAS na osnovu APD2015 i dostavljenih podataka DEPu

Iako se relativno siromaštvo smanjilo to ne znači da je došlo do pada apsolutnog siromaštva. Niža stopa relativnog siromaštva znači da cjelokupno stanovništvo manje troši. To može značiti da su najsiromašniji poboljšali položaj u odnosu na bogate, a može značiti i da su bogati pogoršali svoj položaj u odnosu na siromašne a da se stvarno stanje siromašnih nije promijenilo. Prosječna veličina domaćinstva je smanjena sa 3,1 na 2,9 članova, što dodatno ukazuje na razloge smanjene potrošnje.

Tabela 4: Pokazatelji siromaštva i nejednakosti BiH, 2011 i 2015

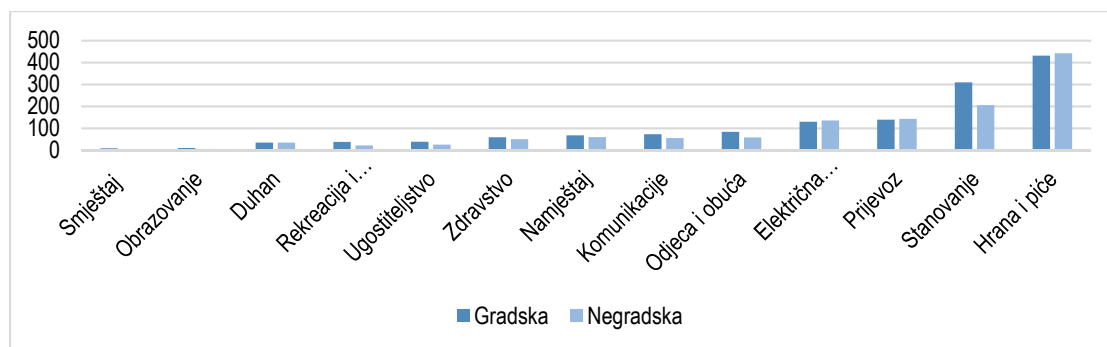
	2011	2015
<i>Broj relativno siromašnih domaćinstava</i>	177.277	170.619
<i>Relativna stopa siromaštva domaćinstava (%)</i>	17,2	16,5
<i>Broj relativno siromašnih pojedinaca</i>	566.025	505.816
<i>Relativna stopa siromaštva stanovništva (%)</i>	17,9	16,9
<i>Relativna linija siromaštva (KM)*</i>	416	389
<i>Apsolutna stopa siromaštva (%)</i>	15	-
<i>Jaz siromaštva</i>	25,2	24,6
<i>Kvintilni omjer S80/S20</i>	4,9	4,9

Izvor: Agencija za statistiku BiH *Relativna linija siromaštva nije korigovana za inflaciju

U BiH prema Anketi o potrošnji domaćinstva za 2015 domaćinstva su najviše trošila na hranu i piće (29,5%), zatim na stanovanje, vodu, električnu energiju, plin i ostali energente (10%), prevoz 10% i tako dalje. Posmatrajući gradska i negradska domaćinstva, potrošnja je dosta slična a razlike su vidljive u potrošnji za stanovanje, rekreaciju i kulturu, ugostiteljstvo te odjeću i obuću.

²⁰ Podaci nisu objavljeni već su dostavljeni Direkciji za ekonomsko planiranje na upit

Grafikon 4: Potrošnja domaćinstava, 2015 u KM

Izvor: Anketa o potrošnji domaćinstava 2015, Agencija za statistiku BiH

Podaci Ankete o potrošnji stanovništva govore o značajnom porastu broja domaćinstava koja štede, u 2011 godini zabilježeno je da 14,2% domaćinstava štedi, dok 2015 godine 18,2% domaćinstava štedi. Primjetna je razlika između FBiH, RS i BD. U FBiH 21,5% domaćinstava štedi, što je slično kao i u BD (21%), dok u RS 12% domaćinstava ostvaruje štednju. I podaci Centralne banke BiH govore o porastu štednje domaćinstava u KM. Tako je u decembru 2011 štednja iznosila 1.917,2 miliona KM a u 2015.g. 2.841,6 miliona KM, što predstavlja povećanje skoro za milijardu. Iako je došlo do porasta kredita stanovništva kod komercijalnih banaka, u 2015.g. u odnosu na 2011.g. od 1,1% radi porasta indeksa potrošačkih cijena, realno iznos kredita za stanovništva se smanjio.

Sa siromaštvom je povezan i dugoročno najteži problem s kojim se suočava Bosna i Hercegovina, a to je odlazak mladih i obrazovanih u inostranstvo. Zbog siromaštva, nezaposlenosti, ekonomske krize, političke nestabilnosti u zemlji i lične nesigurnosti, te nemogućnosti da si priušte odgovarajuće stambene uslove, značajan broj mladih ljudi napustilo je zemlju. Uprkos ovom alarmantnom stanju, nijedna vlada u zemlji još nije usvojila, pa čak ni pripremila nikakvu strategiju za sprečavanje «odliva mozgova» i zadržavanje ovog najznačajnijeg resursa svake zemlje.

Sistem socijalne zaštite u BiH

Cilj sistema socijalne zaštite je da doprinese društvenoj stabilnosti države, tako što će se najugroženijim djelovima društva omogućiti pristup neophodnoj pomoći, posebno kada je visoka stopa nezaposlenosti i samim time i potreba za socijalnom pomoći, što je slučaj u Bosni i Hercegovini.

Oblast socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini je u nadležnosti entiteta, kantona i Brčko distrikta. Zbog finansijskih ograničenja prava socijalne zaštite, propisana zakonima iz ove oblasti, nisu u potpunosti provedena u praksi na svim nivoima vlasti, što za posljedicu ima da se neke beneficije ne isplaćuju ili isplaćuju u smanjenom iznosu.

Službe za socijalnu zaštitu nemaju dovoljno kapaciteta za procjenu potreba ugroženih skupina, niti finansijskih sredstava za pružanje odgovarajuće podrške. Prava iz socijalne zaštite uglavnom se utvrđuju na temelju statusa, što dovodi do nejednakosti u pružanju socijalnih naknada.

*Sistem socijalne zaštite sastoji se od komponente socijalnog osiguranja i socijalne pomoć, te njena nadležnost leži na kantonima u Federaciji BiH, Republici Srpskoj te Distriktu Brčko. Ovo za rezultat ima teritorijalne razlike i nejednakost kod pružanja naknada i usluga. **Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku BiH u 2017. godini jedan od oblika socijalne zaštite primalo je ukupno 541.572 korisnika (malo više prednjače muškarci), od čega je 127.682 maloljetna korisnika i 413.890 punoljetna korisnika. Broj centara za socijalni rad u BiH, je i dalje ostao 106.²¹. treba uzeti u obzir da se u Federaciji BiH u 2015. godini podaci prikupljaju po novoj metodologiji, pri čemu se prikazuju odvojeno podaci o broju centara za socijalni rad i službi socijalne zaštite. Broj punoljetnih korisnika se smanjio u odnosu na 2015 godinu godinu za 8.500 korisnika. Najbrojniju skupinu čine osobe starosti 46-59 godina, od čega skoro polovinu čine žene, dok je najmanji broj korisnika starosti 18-21 godine. Od punoljetnih korisnika, gledano po kategorijama, najviše je osoba koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje, njih 184.885 i taj broj je smanjen u odnosu na 2016. godinu kada je iznosio 179.645 korisnika. Takođe, brojna je i kategorija lica u stanju različitih socijalno – zaštitnih potreba i u 2017 godini broj korisnika iz ove kategorije je iznosio 132.580 korisnika (gdje blago prednjače muškarci).***

Kad su u pitanju maloljetni korisnici socijalne zaštite u BiH je evidentirano 127.682 maloljetna korisnika i došlo je do blagog smanjenja u odnosu na prethodne dvije godine. Najviše ih je u kategoriji od 7-14 godina starosti, kojih je u 2017 godini bilo 40.158 korisnika, a najmanje u kategoriji ispod 7 godina, kojih je u 2017 godini bilo 27.206²² i takođe, taj broj je u blagom smanjenju u odnosu na prethodne godine.

Prema najnovijim dostupnim službenim statističkim podacima iz 2017. godine, broj djece bez roditeljskog staranja u BiH bio je oko 2.169.²³ UNICEF BiH je u septembru 2017 godine uradio Situacionu analizu o djeci pod rizikom od gubitka porodične brige i djeci bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, kako bi se snimilo trenutno stanje položaja djece bez roditeljskog staranja i djece pod rizikom od gubitka porodične brige u BiH.“²⁴ Situacionom analizom došlo se do ukupne procjene od 1.640 djece bez roditeljskog staranja. Premda ovaj broj treba tumačiti s oprezom, istraživači smatraju da se radi o realnoj procjeni, barem za potrebe ovog istraživanja. Istraživanje je utvrdilo da 17,7 posto djece bez roditeljskog staranja čine djeca sa poteškoćama u razvoju. Značajna zastupljenost djece sa poteškoćama među djecom bez roditeljskog staranja bila bi čak i veća kada bi se ubrojila i djeca smještena u specijalizirane

²¹ Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2012-2017.godine

²² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2012-2017.godine

²³ Agencija za statistiku BiH – Socijalna zaštita 2012-2017

²⁴ <https://www.unicef.org/bih/sites/unicef.org/bih/files/2018-08/Situaciona%20analiza%20-%20For%20Web.pdf>

ustanove za djecu sa poteškoćama. Istraživanje je pokazalo da je 4,7 posto djece mlađe od tri godine bilo bez roditeljskog staranja.

Posmatrano prema kategorijama, najviše maloljetnih korisnika bilo je iz kategorije *ugroženih porodičnom situacijom*, njih 58.287, dok ih je u 2016 godini bilo 62.788 i ta kategorija bilježi kontinuirano blago smanjenje u odnosu na prethodne godine. Takođe, brojna je i kategorija djece roditelja koji nemaju dovoljno prihoda i taj broj u 2017 godini iznosi 41.656 korisnika (s jednakom polnom zastupljenošću)

Socijalna i druga davanja iz budžeta entiteta, kantona i Brčko distrikta nisu dobro ciljana. Često se daju osobama i porodicama kojima objektivno nisu neophodna ni kao socijalna pomoć, ni kao podrška za izjednačavanje mogućnosti, već se daju na osnovu statusa, a često zavise i od ekonomske moći primjera radi kantona.

Imajući u vidu da su sadašnji sistemi socijalne zaštite neefikasni i nepravedni u Federaciji BiH je započela **reforma okvirnog sistema socijalne zaštite** kroz izmjenu postojećeg zakonodavstva i to: Zakona o osnovama socijalne zaštite, zakona o zaštiti obitelji s djecom, zakona o udometeljstvu, zakona o djelatnosti socijalnog rada i zakona o socijalnim uslugama. Ovim aktivnostima uređuje se oblast socijalne zaštite u smislu uklanjanja nejednakosti u stupnju pokrivenosti i razini pomoći koja se osigurava korisnicima sistema. Najznačajnija novina koja za rezultate ima efikasniji način isplate novčanih davanja i kontrolu korisnika naknada te značajne uštede budžetskih sredstva i bolje ciljane novčane pomoći je uspostava *Jedinstvenog registra korisnika naknada na koje se ne uplaćuju doprinosi*. Takođe, jedna od reformskih mjera je i *uvezivanje staža za radnike* putem Zakona o preuzimanju financiranja neizmirenih doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za zaposlene u poduzećima s većinskim državnim kapitalom. Na taj način omogućit će se penzionisanje i rješavanje socijalne situacije velikog broja radnika koji su ostali bez posla i nemaju nikakva primanja niti zdravstveno osiguranje.

Isto tako, s ciljem poboljšanja socijalne zaštite, Republika Srpska kroz provedbu Reformske agende je u procesu izrade šema za dobrovoljno penzionisanje kao i osnivanja prvog dobrovoljnog penzijskog fonda.

Značajno smanjenje doprinosa socijalne zaštite (posebno za one s manjim primanjima) bi smanjilo troškove rada, pomoglo da se privuku investitori i dovelo bi više zaposlenih u formalni sektor (i smanjilo dominantnost zaposlenja u neformalnom sektoru), ali je isto nemoguće sprovesti bez osiguranja dodatnih sredstava za vanbudžetske fondove²⁵

Na svom tranzicijskom putu ka pridruživanju Evropskoj uniji, Bosna i Hercegovina je suočena sa velikim izazovima prilagođavanja svoga zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije. Nemali broj strateških dokumenata je kreiran u posljednjih desetak godina kako bi se napravili značajni pomaci ka boljem standardu u oblasti sistema socijalne zaštite stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Iako su izdvajanja za korisnike po mnogim pokazateljima u blagom padu, BiH se i u 2017. godini suočavala s brojnim ozbiljnim i urgentnim socijalnim **izazovima**, koji se moraju rješavati kroz poboljšanje sistema socijalne zaštite i socijalne inkluzije, izmjenu zakonodavstva, izradu jedinstvenog registra korisnika socijalnih naknada i izjednačavanje prava iste vrste, različitih kategorija osoba s invaliditetom kako bi se postigla bolja ciljanost socijalnih transfera.

Naknade u socijalnoj zaštiti povećane su donošenjem novog Zakona u socijalnoj zaštiti, ali je i dalje njihova visina takva da se ne mogu zadovoljiti minimalne egzistencijalne potrebe. Iako

---

²⁵ Reformska agenda 2015-2018

naknade u najvećem broju koriste siromašni, zbog niskih iznosa vrlo malo utiču na smanjenje siromaštva.

Ljudska prava

Dva osnovna instrumenta Vijeća Europe s kojima se štiti čitav niz ljudskih prava su Europska konvencija o ljudskim pravima i Europska socijalna povelja. Bosna i Hercegovina je ratifikovala sve glavne evropske i međunarodne instrumente za ljudska prava.

U posljednjem Izvještaju Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu, za 2018 godinu, navedeno je da je postignut određeni napredak u pitanjima **ljudskih prava** i manjina. Međutim, potrebna su suštinska unapređenja strateškog, pravnog, institucionalnog i političkog okvira za poštivanje ljudskih prava. To uključuje **slobodu izražavanja** gdje se nastavlja politički pritisak i zastrašivanje novinara, uključujući fizičke i verbalne napade. Nedostatak učinkovite provedbe zakonodavstva za sprječavanje i zaštitu od **rodno zasnovanog nasilja**, posebno nasilja u porodici, i dalje izaziva zabrinutost. Neophodan je sveobuhvatniji i integrisani pristup populaciji **roma** kako bi se potakla njihova socijalna inkluzija. Usaglašavanje Bosne i Hercegovine sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU se tek treba unaprijediti. Kapacitet za upravljanje **migracijama**, posebno u radu sa ranjivim grupama, treba dalje jačati.²⁶

U narednom periodu Bosna i Hercegovina treba i dalje da bude fokusirana na usvajanje cjelodržavne strategiju u oblasti ljudskih prava i borbe protiv diskriminacije, te uspostavljanjem harmonizovanog djelotvornog i besplatnog sistema pravne pomoći u cijeloj državi osigurati nediskriminirani pristup pravdi. Potrebno je revidirati i Akcioni plan za Rome koji se odnosi na zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje i zdravstvenu zaštitu u skladu sa operativnim zaključcima donesenim sa seminara o Romima, kao i budžet potreban za realizaciju dogovorenih aktivnosti.

Takođe, U Izvještaju o stanju ljudskih prava u 2017 godini²⁷, navedeno je da su organi civilne vlasti održavali efikasnu kontrolu i koordinaciju nad agencijama za provođenje zakona i snagama bezbjednosti. Nejasna podjela nadležnosti i ovlaštenja među 16 policijskih agencija povremeno je dovođila do zabune i preklapanja nadležnosti. Najznačajniji problemi vezani za ljudska prava su teški i po život opasni uvjeti u kaznenopopravnim ustanovama, ograničavanje slobode izražavanja i slobode štampe, uključujući i zastrašivanje i upućivanje prijatnji novinarima i medijskim kućama, rasprostranjena korupcija. Nadležna tijela u oba entiteta i u Brčko Distriktu su vodile istrage po pritužbama na nezakonito postupanje pripadnika policije, izricale su sankcije u upravnom postupku i predmete s elementima krivičnog djela dostavljale nadležnim tužilaštvima na dalje postupanje. Istrage su uopšteno bile efikasne i nema izvještaja o tome da je u toku prvih devet mjeseci godine bilo koji slučaj prošao nekažnjeno.

Izazovi u pogledu ranjivih ciljnih skupina:

Djeca

Djeca su i dalje među najviše izloženim riziku pada standarda ispod linije siromaštva. Posebno su ugrožena djeca do pet godina starosti. Načini na koji se siromaštvo ispoljava su brojni: izrazito niska dostupnost predškolskog obrazovanja, slabiji pristup siromašne djece srednjoškolskom obrazovanju, značajno lošija obuhvaćenost zdravstvenim osiguranjem, pogotovo u ruralnim područjima.

Mlađu djecu najviše pogađa nedostatak zdravstvene zaštite, jer su djeca podložnija nezgodama i bolestima i manje su otporna od odraslih. Još više od djece u siromašnim porodicama ugrožena su djeca

²⁶ Ključni nalazi Izvještaja za BiH, 2018 godina, <http://europa.ba/?p=56271>

²⁷ <https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/HRR-2017-BHS.pdf>

bez roditelja, kao i druga djeca koja su povjerena na staranje sistemima socijalne pomoći, jer su ovi sistemi materijalno preslabi da im osiguraju prikladnu brigu. Djece bez oba roditelja u 2017 godini, bilo je 631 djete.²⁸

Savjet ministara je usvojio Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2015–2018. godine. Opšti cilj Akcionog plana je realizacija specifičnih ciljeva i datih mjera radi sprovođenja Konvencije o pravima djeteta, uz poštovanje preporuka Odbora za prava djeteta i ostalih međunarodnih propisa koji se odnose na zaštitu prava djeteta, kao i neprovedenih mjera iz prethodnog Akcionog plana. Prema Izvještaju Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu za 2016 godinu, u pogledu prava djeteta, nije izdvojen poseban budžet za realizaciju Akcionog plana.

Sistem socijalne zaštite djece i porodica sa djecom u BiH je organizovan i uređen kroz zakone o socijalnoj zaštiti, dječjoj zaštiti i porodične zakone i provodi se prvenstveno putem Centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite u Federaciji BiH, te Javnog fonda za dječju zaštitu u Republici Srpskoj. Zakonom su utvrđeni različiti oblici prava koji su zasnovani na principu ljudskih prava, a usmjereni su na određene kategorije djece u stanju socijalne potrebe.

Od 127.682 maloljetna korisnika socijalne zaštite u 2017 godini, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama u 2017 godini je iznosio 8.018 korisnika, dok je broj maloljetne djece sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju iznosio je 15.103 maloljetnih. Broj mentalno nedovoljno razvijenih lica iznosio je 4.060 korisnika, sa kobinovanim smetnjama 4.833 maloljetna korisnika, dok je broj maloljetnih korisnika koja su sklona vršenju krivičnih djela iznosio 2.675.

Prema najnovijim dostupnim službenim statističkim podacima iz 2017. godine, broj djece bez roditeljskog staranja u BiH bio je oko 2.169.²⁹

UNICEF BiH je u septembru 2017 godine uradio Situacionu analizu o djeci pod rizikom od gubitka porodične brige i djeci bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, kako bi se snimilo trenutno stanje položaja djece bez roditeljskog staranja i djece pod rizikom od gubitka porodične brige u BiH.³⁰

Premda ovaj broj treba tumačiti s oprezom, istraživači smatraju da se radi o realnoj procjeni, barem za potrebe ovog istraživanja. Istraživanje je utvrdilo da 17,7 posto djece bez roditeljskog staranja čine djeca sa poteškoćama u razvoju. Značajna zastupljenost djece sa poteškoćama među djecom bez roditeljskog staranja bila bi čak i veća kada bi se ubrojila i djeca smještena u specijalizirane ustanove za djecu sa poteškoćama. Istraživanje je pokazalo da je 4,7 posto djece mlađe od tri godine bilo bez roditeljskog staranja.

Osiguranje uslova za poboljšanje položaja djeteta i kroz sprovođenje usvojenih akcionih planova koji se odnose na zaštitu prava djeteta ostaje izazov za naredni period.

Zabrinjavajući je nizak broj prijava nasilja nad djecom, pa je rezultat toga da je mali broj predmeta pokrenut pred sudovima. Nisu sva djeca u Bosni i Hercegovini pokrivena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, te su umanjivanja ovih prava i isključivanja marginalizovanih grupa, poput romske djece i drugih društvenih kategorija, i dalje razlozi za zabrinutost.

²⁸ Agencija za statistiku, Socijalna zaštita 2012-2017. godine

²⁹ Agencija za statistiku BiH – Socijalna zaštita 2012-2017

³⁰ <https://www.unicef.org/bih/sites/unicef.org/bih/files/2018-08/Situaciona%20analiza%20-%20For%20Web.pdf>

Žene

Prema općim odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10), uređuje se, promoviše i štiti ravnopravnost spolova i garantuje jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi društva, te spriječava direktnu i indirektnu diskriminaciju prema spolu. Puna ravnopravnost spolova garantuje se u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje. Diskriminacija po osnovu spola i spolne orijentacije je zabranjena.

Najugroženija skupina žena su samohrane majke ili žene koje su hranitelji domaćinstva. Na lošiji položaj žena utiče i nivo obrazovanja. Prema podacima popisa iz 2013. godine, bez ikakvog obrazovanja je 146.078 osoba u dobi 15+, od tog broja, 84% čine žene.³¹ Stopa nezaposleni žena u 2017 godini iznosila je 23,1% i smanjila se za skoro 7% u odnosu na 2016 godinu. Od 816.000 zaposlenih 37,6% čine žene, odnosno 307.000, dok od 1.381.000 neaktivnih, 60,2% čine žene.³²

Nedostatak efikasnog provođenja propisa o sprečavanju i zaštiti od rodno zasnovanog nasilja, naročito nasilja u porodici je i dalje razlog za zabrinutost. Relevantno zakonodavstvo još uvijek nije usklađeno sa Istanbulsom Konvencijom o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

I dalje ostaje potreba usklađivanja sistema za praćenje i prikupljanje podataka o slučajevima nasilja nad ženama, posebno entitetskih zakona. U relevantnim institucijama kao i u policiji i javnom sektoru ne postoje odjeli specijalizovani za slučajeve rodno zasnovanog nasilja. Pristup besplatnoj pravnoj pomoći i zastupanju pred sudom je veoma ograničen. Broj donesenih zaštitnih mjera je i dalje nizak, a opšti sistem za pružanje odgovora i podrške žrtvama treba poboljšati. „Sigurne kuće“ su i dalje u većini slučajeva sa skromnim materijalnim finansiranjem, što je u suprotnosti sa postojećim aktima koji regulišu ovu oblast i što je razlog zbog kojeg su neke od njih morale biti zatvorene.

Donesena zakonska rješenja omogućavaju ravnopravnost između žena i muškaraca, ali je i dalje potrebna veća efikasnost sprovođenja. Procjene utjecaja prilikom izrade propisa i politika se ne provode iako su predviđene u zakonodavstvu.

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. U poređenju sa 186 zemalja svijeta, a prema podacima iz januara 2017. godine, BiH zauzima 67. mjesto u udjelu žena na ministarskim pozicijama (22%), odnosno 78. mjesto u udjelu žena u Parlamentu (23,8%)³³

Procenat žena bez obrazovanja je više od četiri puta veći nego kod muškaraca. 9% žena od 16 i više godina, nema obrazovanja, dok taj procenat kod muškaraca iznosi 2%. Ta razlika je izražena i kod žena u starijoj dobi. Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku BiH³⁴ nakon 64 godine, procenat neobrazovanih lica je 6,3% kada su u pitanju muškarci i 29,7% kada su u pitanju žene. Dalje, među ženama starosti preko 74 godine, njih 43,8% nema nikakav stepen obrazovanja, dok je kod muškaraca ta vrijednost daleko manja i iznosi 10%.

Pored navedenog, domaćinstvo na čijem se čelu nalazi žena izloženo je znatno većem riziku da dođe u kategoriju siromašnih. Podatak da je prosječan životni vijek kod žena duži, doprinosi većem riziku zapadanja ispod granice siromaštva. Česta je situacija, posebno u ruralnim područjima, da starije žene

³¹ Žene i muškarci 2017, tematski bilten Agencije za statistiku BiH

³² Anketa o radnoj snazi za 2017 godinu, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

³³ Žene i muškarci 2017, tematski bilten Agencije za statistiku

³⁴ Anketa o potrošnji domaćinstva 2015, Agencija za statistiku BiH.

žive same, bez penzije ili bilo kakvih drugih redovnih primanja. Žene penzioneri, pošto su najčešće bile zaposlene na lošije plaćenim radnim mjestima, primaju niže penzije

Siromašne žene posebno su pogođene zbog osjećaja nemoći i zbog nemogućnosti da iskažu svoje mišljenje, bilo u vlastitoj sredini ili u odnosu sa vlastima. Naročite teškoće imaju: samohrane majke, stare žene, izbjeglice, Romkinje, žene-žrtve nasilja, neobrazovane i nezaposlene, te žene u ruralnim područjima i povratničkim domaćinstvima. U skladu s ovim podjelama, mora se voditi računa o različitim izazovima prilikom pripreme programa pomoći. Od velike je važnosti sprovoditi istraživanja iz oblasti ravnopravnosti polova, kako bi se dobila jasnija slika stanja na terenu, što je znatno unaprijeđeno posljednjih godina.

Isto tako, usvajanjem i sprovođenjem gender akcionih planova doprinosi se boljoj ravnopravnosti polova u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje.

Putem seta mjera koje će dovesti efikasnom unapređenju mogućnosti za obrazovanje, zapošljavanje i samozapošljavanje žena, najbolji je put za smanjenje njihovog siromaštva i sprječavanje socijalne isključenosti.

Mladi

Prema popisu iz 2013. godine, **mladi u dobi od 15-24 godine čine 13,3% populacije BiH**. Anketna stopa nezaposlenosti mladih iako malo smanjena u odnosu na prethodnu godinu, još uvijek je najviša među mladim osobama starosti 15 do 24 godine.

Uz zapošljavanje i ekonomiju, obrazovanje i obuka su najvažniji elementi kojima se određuje ekonomski i socijalni položaj mladih, te najvažniji elementi politika prema mladima.

Pored toga, mladi u BiH se suočavaju sa nizom problema ekonomske, socijalne i institucionalne prirode. Svaka četvrta mlada osoba radi na poslovima koji su različiti od njihovog usmjerenja ili formalnog obrazovanja, što uzrokuje značajne nedostatke znanja i vještina potrebnih za obavljanje posla. Velike šanse za zapošljavanje mladih su na neformalnom tržištu rada sa slabim uvjetima za rad, nekvalitetnim poslovima i bez ikakve sigurnosti. Posljedica toga je da bi prema studiji koju je uradio UNDP u BiH, dvije trećine mladih napustilo BiH zbog privremenog rada, udaje/ženidbe ili trajnog nastanjanja u drugoj zemlji.³⁵

Najvažniji problem koji pogađa mladu generaciju, jednako u urbanim i ruralnim dijelovima BiH jeste nezaposlenost. U kombinaciji sa stambenim problemima i stalnom ekonomskom krizom, mladi ljudi zapadaju u stanje očaja i beznađa, i planiraju iseljavanje kao jedinu mogućnost da sebi osiguraju dostojniju budućnost. Jako veliki broj mladih ljudi napustilo je BiH i taj trend se i dalje nastavlja, što je pogubno za dugoročnu mogućnost pokretanja i održavanje ekonomskog razvoja BiH.

Prema Anketi o radnoj snazi za 2017 godinu stopa nezaposlenosti bila je najviša među mladim osobama dobi od 15 do 24 godine i iznosila je 45,8 posto, i to: 43,1 posto za muškarce i 51,4 posto za žene.³⁶

---

³⁵ www.undp.ba

³⁶ Anketa o radnoj snazi 2017

Tabela 5: Stopa nezaposlenosti mladih osoba 15-24 u zemljama Jugoistočne Evrope za 2017g

Godina	2015	2016	2017
Albanija	39,80	36,50	31,90
Bosna i Hercegovina	62,30	54,30	45,80
Kosovo*	57,70	52,40	52,70
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	47,30	48,20	46,70
Crna Gora	37,60	35,90	31,70
Srbija	43,20	34,90	31,90

Izvor: SEE2020

Starije osobe (penzioni sistem)

Jako važan dio ekonomskog, socijalnog i finansijskog sistema jedne zemlje je penzioni sistem. Penzije su ekonomska kategorija jer predstavljaju štednju radno aktivnog stanovništva za starost. S druge strane, penzije su i socijalna kategorija jer predstavljaju prihode starih ljudi koji nisu u stanju da, zahvaljujući svom radu, zarađuju za život.

Postojeći javni sistem penziono-invalidskog osiguranja u BiH, kao i u većini tranzicijskih zemalja, suočen je sa problemom nedovoljnih finansijskih sredstava za izvršenje nastalih obaveza prema penzionerima. Svi navedeni problemi povod su za pokretanje reforme socijalnog sistema baziranog na međugeneracijskoj solidarnosti. Demografska slika će se vremenom pogoršati usljed starenja stanovništva, dužeg životnog vijeka i male stope fertiliteta.

Penzioni sistem je dio sistema sigurnosti, odnosno, dio socio-ekonomskih politika koji služi za osiguravanje socijalne zaštite za sprječavanje rizika od siromaštva u slučaju starosti i invalidnosti rada. Na ovaj sistem, osim ekonomskih, bitno utječu demografske promjene. Starije osobe čine 14,2%³⁷ populacije BiH i njihov udio se konstantno povećava. Trend bržeg starenja populacije predstavlja teret za sisteme socijalne zaštite i uvjetovao je reforme sistema penzionih osiguranja. Nedovoljno izdvajanje sredstava za ovu kategoriju stanovništva izlaže starije, često siromašne ljude, riziku da postanu nova ugrožena grupa. Nedostatak društvene pažnje u odnosu na prava starijih ljudi je evidentan, jer oni često nemaju utjecaja na politički i društveni život što je i jedan od mogućih razloga njihove dosta prisutne zanemarenosti i uskraćenosti za ljudska prava. Univerzalnost, nedjeljivost i međusobna isprepletenost ljudskih prava obavezuju državu i entitete da garantiraju njihovo potpuno uživanje bez diskriminacije.

U Bosni i Hercegovini broj penzionera je i dalje u stalnom porastu. **U Federaciji Bosne i Hercegovine, u decembru 2017. godine broj penzionera je bio 412. 539 penzionera** (za 3.204 više nego u 2016. godini) , dok je prosječna penzija iznosila 371,59 KM (2016 godine iznosila je 368,93 KM). Odnos broja penzionera i broja aktivnih osiguranika je gotovo izjednačen što ukazuje na ekonomsku neodrživost penzijskog sistema. Najveći broj korisnika su korisnici starosne penzije 221.390 penzionera, zatim porodične 118.422 korisnika i invalidske 72.727 korisnika.³⁸

U Republici Srpskoj, broj korisnika penzije je takođe u stalnom porastu. Ukupan broj korisnika prava na penziju sa 31.12.2017 godine **u Republici Srpskoj je bio 260.580 korisnika** (2.971 više nego u 2016.), dok je broj osiguranika 300.202 osiguranika (za 7.391 više nego u 2016. godini). Od ukupnog broja

³⁷ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH, 2013.-Rezultati popisa

³⁸ Federalni zavod PIO/MIO, decembar 2016 godine

penzionera 145.374 su korisnici starosne penzije, 76.163 su korisnici porodične, 38.761 su korisnici invalidske penzije, dok je broj korisnika po ostalim pravima iznosio 282 korisnika.³⁹

Specifične potrebe ove kategorije građana i njihova ovisnost o pomoći drugih stavljaju ih u posebno težak položaj. Žene pensioneri su općenito u težem položaju od muškaraca, jer su u pravilu radile na slabije plaćenim poslovima i samim tim ostvarile niže penzije. Veliki dio ukupne javne potrošnje ide na penzije gdje najveći problem predstavljaju mogućnosti privilegiranog i prijevremenog penzionisanja

Iako je prema međunarodnim standardima potrošnja na socijalnu zaštitu visoka, ciljanje socijalne pomoći je neefikasno što za rezultat ima lošu zaštitu najugroženijih kategorija stanovništva. Uz to, sistem socijalne zaštite BiH suočava se sa sve većim udjelom socijalno isključenih kategorija i smanjenjem javnih sredstava. FBiH je predložila set mjera vezanih za sistem socijalne sigurnosti i novi Zakon o penzijskom osiguranju. Novine koje donosi predloženi Zakon o PIO su: povećanje penzija od 10% i 5% za određene grupe, bodovni sistem, stimulacija za kasniji odlazak u penziju, prijevremena penzija i drugo. Analiza socijalne zaštite Republike Srpske jasno ukazuje da je Republika Srpska ključne reforme u ovoj oblasti završila u prethodnom periodu i da u periodu 2016-2018. godina nema namjeru da u se prioritnije bavi ovom oblasti, što je potvrđeno i usvojeno i kroz Reformsku agendu i Akcioni plan Republike Srpske za realizaciju Reformske agende.⁴⁰

Federacija BiH i Republika Srpska, kantoni i Brčko Distrikt trebali bi energičnije raditi na izradi prijedloga šema za dobrovoljno penzionisanje. FBiH i kantoni trebali bi se posvetiti izradi potrebnih zakonskih propisa, dok bi Republika Srpska trebala nastaviti sa aktivnostima na osnivanju prvog dobrovoljnog penzijskog fonda.⁴¹

Osobe sa invaliditetom

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i Opcioni protokol Prihvatanjem ove Konvencije Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu implementacije ove Konvencije i redovnog izvještavanja o njenoj implementaciji, te da će za sve građane osigurati ravnopravno i puno uživanje i ostvarivanje svih ljudskih prava, kao i pravo na zaštitu od diskriminacije po bilo kojem osnovu, pa i po osnovu invalidnosti.

Prema rezultatima popisa 2013. godine neku vrstu poteškoće ima 8,3% bh populacije. Najviše osoba je u skupini s poteškoćama u hodu ili penjanju uz stepenice njih 184.430, dok je 110.230 osoba s više poteškoća. Poteškoće s vidom ima 121.620 osoba.

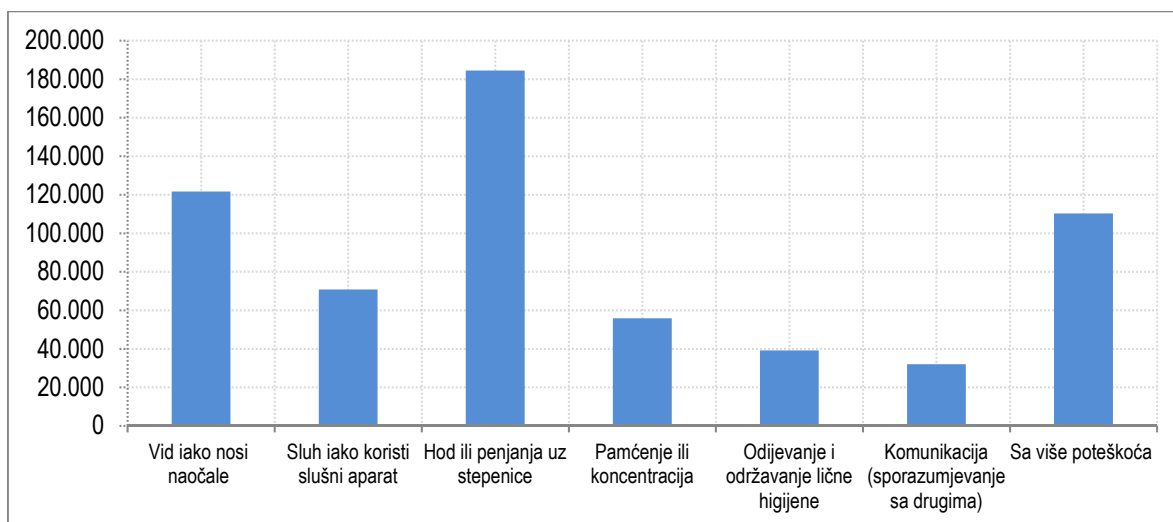
---

³⁹ Fond PIO RS, Statisticki bilten, decembar 2017 godine

⁴⁰ Program ekonomskih reformi 2016- 2018

⁴¹ Reformska agenda 2015-2018

Grafikon 5: Osobe sa poteškoćama prema vrsti poteškoće, BiH

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH, 2013. godine

Osobe s invaliditetom predstavljaju najugroženiju, najisključeniju i najmarginalizovaniju grupu u bosansko-hercegovačkom društvu. Poteškoće i prepreke s kojima se ova populacija svakodnevno susreće variraju od ostvarivanja osnovnih životnih potreba do prava na kretanje, obrazovanje i rad. Gotovo dvije trećine ukupnog broja odraslih osoba s invaliditetom živi blizu ili ispod zvanične linije siromaštva.

Socijalna zaštita sa osobe s invaliditetom je uglavnom bazirana na mjerama vezanim za novčane naknade i smještaj u institucije za njegu. Pristup ovisi o sistemu kategorizacije osoba sa različitim poteškoćama. Prema statističkim podacima Agencije za statistiku za 2017 godinu, 46.686 punoljetnih invalida su bili korisnici socijalne zaštite, dok je taj broj u 2016. godini iznosio 45.361 korisnika. Najveći broj spada u kategoriju fizički invalidnih osoba, kojih je prema posljednjim podacima Agencije za statistiku za 2017 godinu bilo 18.619 osobe i taj broj je takođe povećan u odnosu na u 2016. godinu, kada je bilo 16.723 osoba.⁴² Ovaj pokazatelj je u stalnom porastu, iz godine u godinu.

Kod maloljetnih osoba, prema zadnjim statističkim podacima za 2017 godinu, 2.639 je fizički invalidnih osoba i najviše ih je u kategoriji uzrasta od 7-14 godina, njih 910, sa približno istom polnom zastupljenošću.⁴³ I došlo je do neznatnog smanjenja u odnosu na 2016. godinu.

Prema entitetskim zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba s invaliditetom, osobe sa invaliditetom zapošljavaju se i rade na tržištu rada pod općim i posebnim uvjetima. Pod općim uvjetima, zapošljavaju se osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada, u državnim organima, pravosudnim organima, organima lokalne uprave, javnim službama, ustanovama, fondovima, javnim poduzećima, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja nisu osnovana za zapošljavanje osoba s invaliditetom u skladu sa zakonom. Pod posebnim uvjetima zapošljavaju se osobe s invaliditetom u ustanovi i privrednom društvu koja su osnovana radi zapošljavanja osoba s invaliditetom. Primjena Zakona predstavlja konkretnu i sistemsku primjenu novog inkluzivnog odnosa društvene zajednice prema osobama s invaliditetom u ovoj oblasti, – a u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Zakonom je uspostavljen tzv. kvotni koncept zapošljavanja osoba s invaliditetom, po kome je svaki

⁴² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2012-2017. godine

⁴³ Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2012-2017. godine

poslodavac obavezan zaposliti osobu/e s invaliditetom, u odgovarajućoj srazmjeri na ukupan broj zaposlenih, tj. 1 osoba s invaliditetom na svakih 16 zaposlenih.

Prema podacima Agencije za statistiku BiH u 2017. godini zaposleno je 201 invalidnih osoba, što je ostalo na skoro istom nivou u odnosu na 2016 godinu, od čega 190 rade u zaštitnoj radionici, a 11 rade kod kuće.

Tabela 6: Zaposleni invalidi, BiH 2015-2017. godine

	2015.	2016.	2017.
Zaposleni invalidi Ukupno:	275	202	201
Zaposleni invalidi (zaštitna radionica)	266	191	190
Zaposleni invalidi (rade od kuće)	9	11	11

Izvor: Agencija za statistiku BH, Socijalna zaštita 2012 - 2017. godine

Pored civilnih invalida i civilnih žrtava rata u BiH postoji i kategorija ratnih vojnih invalida (RVI). Civilne žrtve rata i neratni invalidi u BiH ostvaruju po nazivu ista prava kao i RVI. Bitna razlika je u obuhvatu korisnika i visini primanja. Osobe s istom vrstom i najvećim stupnjem invalidnosti koje ostvaruju prava na invalidninu imaju različita primanja ovisno o tome u koju kategoriju spadaju iako su im potrebe gotovo iste.

Prema izvještaju Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu, za 2016 godinu, djeca sa invaliditetom predstavljaju 70% od ukupnog broja djece koja se nalaze u institucionalnom smještaju, što je zabrinjavajuće. Potrebno je dodatno unaprijediti praksu udomiteljske skrbi i korištenja alternativnih rješenja.

Izjednačavanje prava osoba s invaliditetom, društveno uključivanje i osnaživanje ovih osoba kao i veća informiranost i poboljšani pristup svim segmentima društva osobito obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti ostaje izazov za naredni period.

Prioriteti i mjere u vezi zaštite osoba sa invaliditetom su:

- Razviti politike i budžete senzitivne prema ovim osobama u svim podsistemima društvenog djelovanja,
- Uključivanje i izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom u planovima i budžetima vlada,
- Ojačati pristupačniji život osoba s invaliditetom u zajednici i adekvatno stanovanje,
- Razvijanje senzitivnih politika u zdravstvenoj zaštiti i politika na tržištu rada
- Unaprijediti fizičku i komunikacionu pristupačnost za osobe s invaliditetom u skladu s EU standardima,
- Razviti inkluzivni socijalni model s usklađenim kriterijima u oblasti otkrivanja, registracije i evidencije osoba.

Izbjeglice i raseljene osobe

Vijeće ministara BiH i Vlade entiteta su u junu 2010. godine usvojili Revidiranu strategiju za provođenje

Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma koja predstavlja ključno strateško opredjeljenje BiH o načinu rješavanja problema izbjeglica. Revidiranom strategijom utvrđen je sveobuhvatan paket mjera potrebnih za rješavanje preostalih izazova izbjegličke populacije. Ove mjere obuhvaćaju povrat i obnovu imovine,

elektrifikaciju objekata i ključna pitanja vezana za zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu, obrazovanje, pravo na zaposlenje, sigurnost, deminiranje i sl.

U periodu od 1992. do 1995. godine svoje domove u BiH napustilo je približno 2,2 miliona ljudi, što čini više od polovine prijeratnog domicilnog stanovništva.⁴⁴ Među njima, 1,2 miliona ljudi zatražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta, a zemlje regiona prihvatile su oko 40% od ukupnog broja izbjeglica iz BiH. Istovremeno, gotovo milion osoba bilo je interno raseljeno u BiH. I dalje je najveći broj izbjeglih osoba iz BiH u Hrvatskoj i Srbiji, ali i u drugim evropskim zemljama, Skandinaviji i preookeanskim zemljama.

Prema Izvještaju o realizaciji revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma za 2016 godinu, objavljenog u septembru 2017. godine prema posljednjem statističkom podatku UNHCR –a , van BiH se nalazi 18.748 izbjeglica iz BiH. **U BiH u statusu raseljenih se nalazi 32.611 porodica, odnosno 98.574 osobe**, od kojih je 38.345 raseljene osobe ili 40,6% u Federaciji BiH, dok je 59.834 ili 58,8% na području Republike Srpske i 395 ili 0,5% na području Brčko Distrikta. Do sada je evidentirano 1.060.000 povratka u BiH, od čega 610.000 ili 58% povratka raseljenih osoba, a 450.000 ili 42% na povratak izbjeglih osoba.⁴⁵

Najveći broj izbjeglih i raseljenih osoba i dalje se ne može vratiti zato što njihova prijeratna imovina još uvijek nije obnovljena ili zato što u njihovim mjestima povratka teren nije očišćen od mina, nema osnovne infrastrukture, oskudne su mogućnosti zapošljavanja i sl. Istovremeno, mnogobrojni povratnici koji su se do sada vratili suočavaju se s teškom socijalnom situacijom koja ugrožava mogućnost njihovog opstanka u mjestima povratka. Ekonomske prilike su i dalje vrlo oskudne, često nedostaje infrastruktura, uključujući električnu energiju, a njihov pristup pravima i uslugama, kao što su: zdravstvena zaštita, obrazovanje, socijalna zaštita i penzije, ograničen je zbog različitih ustavnih, pravnih, finansijskih i drugih razloga. **Stoga, konačno rješavanje pitanja prava raseljenih osoba i izbjeglica ostaje izazov za naredni period.**

Zdravstveni sektor

Oblast zdravstva je prema ustavnim rješenjima u nadležnosti entiteta (Republika Srpska), podjeljenoj nadležnosti entiteta i kantona (Federacija BiH), odnosno u nadležnosti Brčko Distrikta BiH.

Različito zakonik i podzakonskih propisa u pojedinim dijelovima zemlje, znatno doprinosi i različitom tretmanu pacijenata, odnosno situaciji u kojoj stanovnici u jednom dijelu BiH imaju manja ili veća prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja, lakši ili teži pristup zdravstvenim uslugama, te bolji ili lošiji kvalitet tih usluga od stanovnika u drugom dijelu. Upravo je to jedan od razloga zbog kojih je u ovoj oblasti neophodno provesti opsežne reforme koje bi trebale rezultirati eliminisanjem ovih razlika. Takođe, pristup zdravstvenim uslugama su otežani jer su kapaciteti medicinskog kadra znatno manji od prosjeka zemalja Evropske unije, što otežava adekvatan i pravovremen pristup pacijentu.

Uživanje najvećeg mogućeg standarda zdravlja jedno je od fundamentalnih prava svakog čovjeka, bez obzira na rasu, religiju, političko opredjeljenje, ekonomske i socijalne uslove. Pitanje zdravlja značajno prevazilazi okvire zdravstvenog sektora, jer su njegove glavne determinante (starost, pol i nasljeđivanje)

⁴⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII DMS (2015.)

⁴⁵ http://static.parlament.ba/doc/103477_01.02.03-37-2251_17%20-%20Izvie%20C4%B9%CB%87taj%20o%20realizaciji%20Revidirane%20strategije%20Bosne%20i%20Hercegovine%20za%20sprovedbu%20Aneksa%20VII%20Dejtonskog%20mirovnog%20sporazuma%20za%202016%20g...pdf

u vezi s uslovima življenja, faktorima okoline, stilovima života, socio-ekonomskim faktorima, faktorima vezanim za odgoj, obrazovanje i kulturu, te funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite i socijalne zaštite.

Značaj zdravlja prepoznat je i novom Agendom 2030 koja je potpisana od svih članica Ujedinjenih nacija, pa samim tim i BiH. Tako jedan od 17 ciljeva, Cilj 3: Dobro zdravlje, direktno se odnosi za zdravlje.

Prioriteti Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) u BiH navedeni su u Dvogodišnjem sporazumu 2016.-2017. o saradnji između WHO-a/Evropa i BiH. Kancelarija sprovodi Sporazum u bliskoj saradnji sa zdravstvenim vlastima u BiH i međunarodnim partnerskim agencijama. Fokus Sporazuma je na aktivnostima iz sljedećih sfera: analiza zdravstvene situacije, dalja implementacija vizije politike „Health 2020“ u Bosni i Hercegovini kroz programske prioritete za saradnju, jačanje kapaciteta zdravstvenih sistema i javnog zdravstva: intervencijski paket za procjenu rizika od kardiovaskularnih oboljenja i menadžment kardiovaskularnih oboljenja (engl. Cardiovascular Risk Assessment and Management - CVRAM).⁴⁶U Bosni i Hercegovini tokom 2017. godine registrovano je 29.158 živorođene djece što u odnosu na 2016. godinu pokazuje pad broja živorođenih za 0,40%.

U 2017 godini u BiH je umrlo je 36.336 lica, što u odnosu na 2016. godinu pokazuje rast broja umrlih za 2,27%.⁴⁷ Uzroci trendu povećanja smrtnosti može biti starenje stanovništva, tj. što je veći udio starih u ukupnom stanovništvu, nominalno ima više smrtnih slučajeva. Takođe, jedan od uzroka koji dovode do preuranjene smrtnosti mogu biti i riziko faktori (pušenje, alkohol, zagađenost, gojaznost...). I dalji najčešći udio u smrti je povezan sa kardiovaskularnih oboljenjima. Najčešći uzrok kardiovaskularnih oboljenja je nezdrav način života, a posebno konzumiranje duhana i cigareta, ali i zagađen vazduh. Prema podacima WHO, godišnja koncentracije PM_{2,5} u urbanim područjima u BiH je najveća u Evropi (56µg/m³).

Procjenjeni očekivani životni vijek pri rođenju za stanovništvo Bosne i Herecegovine iznosi 76,9 godina (74,4 godine za muškarce i 79,4 godina za žene)⁴⁸

Prema posljednjom saopštenju Agencije za statistiku BiH– Statistika nacionalnih zdravstvenih računa, od 09.07.2018. godine, navedeno je da su ukupni izdaci u zdravstvu u BiH za (posljednju obrađenu) 2016. godinu iznosili 2 milijarde 759 miliona KM, od čega su 71% bili javni, a 29% privatni izdaci. U 2016. godini, prvi put su prikazana sredstva dobijena iz inostranih donacija za zdravstveni sektor u BiH (2,7 miliona KM). Javno zdravstvo u BiH se finansira uglavnom iz obaveznog zdravstvenog osiguranja, dok je udio budžetskih sredstava u javnom zdravstvu veoma nizak (općinskih, kantonalnih, entitetskih, te državnog budžeta). U 2016. godini, udio zdravstvene potrošnje u bruto domaćem proizvodu BiH je bio 9,2%. Gotovo sva privatna potrošnja (99%) otpada na direktne izdatke domaćinstva, dok samo mali dio privatne potrošnje (1%) ide na dobrovoljno plaćanje zdravstvene zaštite. U direktne izdatke domaćinstva, odnosno plaćanje „iz džepa“ spadaju formalna i neformalna plaćanja. Formalna plaćanja obuhvataju participaciju u javnim zdravstvenim uslugama i participaciju za lijekove, druga direktna plaćanja kod privatnih zdravstvenih radnika (zubari, specijalisti, dijagnostika, kupovina naočala i sl.) i plaćanje za lijekove bez recepta i druga terapijska pomagala. Neformalna plaćanja su najveća za bolničke usluge, a odnose se na nezakonito plaćanje zdravstvene usluge. U BiH potrošnja u zdravstvu kontinuirano raste. U 2012. godini, ukupna potrošnja u zdravstvu je iznosila 2 milijarde 468 miliona KM, što je za oko 290 miliona manje nego u 2016. godini.⁴⁹

Alternativni izvještaj za BiH 2016 objavljen od strane Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH po ovom pitanju navodi da je neophodno „izjednačiti naknade u oblasti socijalne zaštite da bi se svim

⁴⁶ http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/un-agencies/who.html

⁴⁷ Agencija za statistiku BiH, Demografija i socijalne statistike, Prirodno kretanje stanovništva i brakovi, Saopštenje od 20.03.2018. godine

⁴⁸ Agencija za statistiku BiH, Demografija i socijalne statistike, Svjetski dan stanovništva, Saopštenje od 11.07.2018. godine

⁴⁹ Agencije za statistiku BiH, Statistika nacionalnih zdravstvenih računa, od 09.07.2018. godine

građanima/kama osigurao jednak tretman i ista prava u oblasti rada, socijalne i zdravstvene zaštite“ kao i „ukinuti odredbe kojima se zdravstveno osiguranje nezaposlenih osoba uslovljava rokovima prijavljivanja na evidenciju zavoda za zapošljavanje⁵⁰

Ključni problemi zdravstvenog sektora u BiH su neujednačen pristup zdravstvenoj zaštiti na cijelom teritoriju BiH, nizak nivo kvaliteta usluga, nedostatak povjerenja stanovništva u zdravstveni sektor i elementi korupcije u zdravstvu. Zastarjela tehnologija i nedostatak sredstava za ulaganje u novu opremu za posljedicu ima nemogućnost pružanja određenih medicinskih usluga, zbog čega su teško oboljeli pacijenti često prinuđeni da ove medicinske usluge traže u inostranstvu, uglavnom o svom trošku. Veliki problem predstavlja i neadekvatan i netransparentan sistem finansiranja, te velika akumulirana uzajamnadugovanja ustanova u sistemu zdravstvene zaštite, kao idugovanja prema dobavljačima, uglavnom za lijekove i medicinska sredstva.

---

⁵⁰ Alternativni izvještaj za BiH 2016, Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2016/07/HRP_alternativni-izvjestaj_BOS_12.07.2016.-web.pdf – 15.03.2017.